

TARİHİN SEYRİNDE

Tarihın Götürdüğü Yere Gıt

Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği Anabilim Dalı Bülteni

KASIM 2009

SAYI: 3

TARİHİN SEYRİNDE

KASIM 2009

ATAM İZİNDEYİZ

EDİTÖRDEN

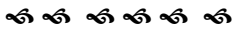
“Okuduğum bir kitapla anladım dünyayı...
Okuduğum bir satırla buldum huzuru...”

Koşturmanın ve telaşın arasında, huzur bulmak kolay değil. Sorarım kendime, çalış-çabala ama NİÇİN? Cevap, çoğu zaman ikna etmez kendimi ama aynı telaş tüm hızıyla devam eder, engel olamam.

Kitapçada dolaşırken geçen gün, bir kitap takıldı elime. “Bilgelik Hikâyeleri” aldım, okudum. Kanımca güzel bir derleme, bir çırpıda, su gibi bitti...
Ve ben...
İçinde bulunduğum bu dünyadan kaçıp, o kitabın içine sığınmak istedim. O kadar huzurlu geldi ki ve o kadar menfaatsiz...

İsterseniz siz de OKUYUN...
Sadece huzur bulmak için değil, iyi olmak için okuyun. İyiyseniz huzur bulursunuz, kötüyse belki İNSAN olursunuz.

Yine dopdolu bir sayıyla, büyük bir emekle karşınızdayız. Çalıştık çabaladık bu ay da başardık. Umarım beğeni ile okursunuz.
Aralık ayında görüşmek üzere.
Huzur bulun... ☺

& İNCE MERCEK &
Fatih DEMİRCİ

“Benim naçiz vücudum nasıl olsa bir gün toprak olacaktır. Fakat Türkiye Cumhuriyeti ebediyen yaşayacaktır”

diyen ulu önder Atatürk’ün ebediyete intikalinin 71. yılındayız.

Mustafa Kemal Atatürk’ün isteği unutulmamak ve eserleriyle yaşatılmaktı. 1881 yılında Selanik’te üç katlı bir evde yaşama merhaba diyen Mustafa, Türk milletinin kaderini değiştiren bir önder olacaktır...

Mustafa, Şemsi Efendi Mektebine kaydoldu bu mektebi bitirdikten sonra Selanik Askeri Rüştiyesini bitirdi ve Manastır askeri idadisine devam etti. Manastır askeri idadisini bitirdikten sonra İstanbul’daki harp okuluna yazıldı. Ardından harp akademisine devam etti. 11 Ocak 1905’te Kurmay yüzbaşı olarak eğitimini tamamladı. Bu eğitim onun gelecekteki askeri dehasının temellerini oluşturmuştu.

Eğitim hayatı bittikten sonra önce Şam’da görev yaptı, İttihat ve Terakki Cemiyetinde adı geçti, Libya topraklarına İttihat ve Terakki Cemiyeti adına o bölgedeki toplumsal sorunları incelemek adına görevlendirildi, 31 Mart İsyanını bastırmak üzere görev alan Harekât ordusuna bağlı kademe birliklerinin başkanı oldu, Trablusgarp ve sonrasında Balkan savaşlarında görevlerde bulundu.

I.Dünya Savaşında; Çanakkale, Kafkasya, Sina ve Filistin cephelerinde görev aldı. Son olarak ise Milli Mücadele, Kurtuluş Savaşı, Türkiye Cumhuriyetinin kurulması ardından yeni kurulan cumhuriyetin Cumhurbaşkanlığı görevlerinde bulundu...

Mustafa Kemal, aşama aşama ilerlemiş, orduda pek çok yerde ve görevde bulunmuştur. Onu en son görevi ise ölmüş bir milleti yeniden diriltmek ve Türkiye Cumhuriyetini kurmak olmuştur. Sadece cumhuriyeti kurmamış devrimler yaparak gelişimin önünü açmıştır. Modern kurumlar kurarak yeni nesillerin dünya standartlarında eğitim alması için önemli adımlar atmıştır.

Sözlerle anlatılamayacak kadar büyük işler yapan Atatürk, bu milleti geleceğe taşıyan en büyük liderdi.

Atatürk, milli birlik, beraberlik ve milli kültür kavramlarını her zaman önemsemiş ve onları fikirlerinin temeline yerleştirmiştir. O, bakış açısını şöyle ifade eder:

“Efendiler! Avrupa’nın bütün ilerlemesine yükselmesine ve medenileşmesine karşılık Türkiye tam tersine ve gerilemiş ve düşüş vadisinde yuvarlana durmuştur. Artık vaziyeti düzeltmek için mutlaka Avrupa’dan nasihat almak, bütün işleri Avrupa’nın emellerine göre yapmak, bütün dersleri Avrupa’dan almak gibi

bir zihniyet belirdi. Hâlbuki hangi istiklal vardır ki, ecnebilerin nasihatleriyle, ecnebilerin planlarıyla yükselebilirsin? ... Tarih, böyle bir hadiseyi kaydetmemiştir.”

Atatürk’ün dikkat çektiği nokta sadece dünya ile ilişkin değildir. Bugün de dikkate alınması gereken önemli açıklamalar içeren bir yol haritasıdır.

Savaşlar, devrimler, yenilikler ve siyaset Atatürk’ü yorgun düşürmüş ve büyük liderin sağlığı bu yoğun tempoya ayak uyduramamaya başlamıştır.

1937’de Ata’nın sağlığı bozulmuş ve Ata’ya termal tedavi uygulanmak amacıyla Yalova termale kür tedavisi için götürülmüştür. 1938 yılında Atatürk’ün hastalığının adı konmuştur...

“Siroz”

Başbakan Celal Bayar, onun için Fransa’dan doktor getirme teklifinde bulunmuş, ancak büyük önder tarafından bu teklif, dış basında sağlık problemlerinin duyulmasının Hatay’ın anavatanına katılmasını riske sokabileceği düşüncesi ile reddedilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk’ü büyük yapan budur işte: O, ülkenin geleceğini kendi sağlığından bile üstün gören bir liderdi.

Atatürk’ün sağlık problemi giderek artarken, dünya kamuoyunda da Atatürk’ün rahatsızlığı hakkında yazılar çıkmaya başlamıştı. Bu durum üzerine Atatürk, sağlıklı olduğunu göstermek için Ankara stadyumunda Ankaralıların karşısına çıkmış ve son konuşmasını onlara yapmıştır. Akabinde Hatay sorunu için harekete geçmiş, Fransızlara anlaşma şartlarını kabul ettirmiştir.

İstanbul’a dönüşünün ardından Atatürk daha da ağırlaşmış, yıl dönümlere ve bayramlara katılamaz hale gelmişti.

Halk üzüntü içerisindeydi...

8 Kasım günü komaya giren Ulu önder, 10 Kasım perşembe sabahı saat 9’u 5 geçte hayata gözlerini yummuştu.

1981 yılından 1938 yılına kadar geçen 57 senelik maraton bir 10 Kasım sabahı sona ermişti. İşte bu yıl 10 Kasım günü Mustafa Kemal Atatürk’ün vefatının 71. yılını, bir yanımız eksik olarak anmaktayız.

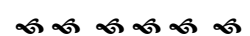
Büyük insanlar hatırlanırlar ve bu yüzden hep hatırlanacaksınız ATAM.

Senin sayende gülüyorum, senin sayende özgürüm diyorum.

Senin sayende işte...

“Ne mutlu Türküm diyene!”

İzindeyiz...

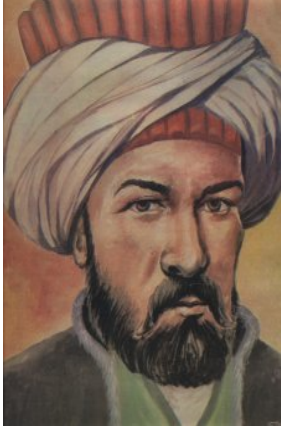

TARİHİN SEYRİNDE

SAYI: 3

KASIM 2009

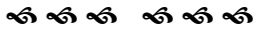
KÂTİP ÇELEBİ KİMDİR?

Kâtip Çelebi 17.yy Osmanlı İmparatorluğu'nun çok yönlü yazarlarından ve düşünürlerinden birisidir. Şubat 1609 yılında İstanbul'da doğan Kâtip Çelebi'nin asıl adı Mustafa'dır. Beş yaşına gelince İsa Halife el-Kırımı'den din dersleri, İlyas Hoca'dan dil bilgisi, Ahmet Çelebi'den de hat dersleri aldı.14 yaşına geldiğinde Anadolu Muhasebesi Kalemî'ne stajyer olarak girdi.1628 yılındaki Abaza Paşa isyanını bastırmak için sefere katıldı.1635'de Sultan 4.Murat ile Revan Seferi'ne katılmıştır. Kâtip Çelebi okumaya ve yazmaya olan aşkıdan dolayı kendisini ilme verdi. Faziletiyle ünlü Are'ç Mustafa Efendi'nin derslerine katıldı. Bu hocasından aruz, astronomi alanında dersler aldı. Ayrıca mantık ve fıkıh dersleri de almıştır. Tarih ve biyografik eserlere ise ayrı bir önem vermekte idi. Kâtip Çelebi 6 Ekim 1657 tarihinde vefat etmiştir. Kâtip Çelebi birçok konuda eser vermiştir.

En önemlileri; coğrafya alanında Cihannüma, denizcilikle ilgili Müntehab-ı Bahriyye adlı eserleridir. Ayrıca Fezleke, Keşfüzzunun, Takvim-ut Tevarih önemli eserleri arasındadır.

Ahmet YİĞİT

YAHYA KEMAL BEYATLI KİMDİR?

Aralık 1884'te Üsküp'te doğdu.. Asıl ismi Ahmed Agâh. Üsküp Belediye Başkanı Nişli İbrahim Naci Bey'in oğludur. Annesi Nâkiye Hanım ise, şair Lefkoşalı Galib'in yeğenidir. Çocukluk yılları Üsküp'teki şiirlerine de yansıyan Rakofça çiftliğinde geçti. İlköğrenimini özel Mekteb-i Edep'te tamamladı. 1892'de Üsküp İdadisi'ne girdi. Bir yandan da İshak Bey Camii Medresesi'nde Arapça ve Farsça dersleri aldı. 1897'de ailesi Selanik'e taşındı. Annesinin ölmesi, babasının tekrar evlenmesi yüzünden aile içinde çıkan sorunlar nedeniyle Üsküp'e döndü. Tekrar Selanik'e gönderildi. 1902'de İstanbul'a geldi. Vefa İdadisi'ne (lise) devam etti. Jön Türk olma hevesiyle 1903'te Paris'e kaçtı. Bir yıl kadar Meaux okuluna devam edip Fransızca

bilgisini geliştirdi. 1904'te Siyasal Bilgiler Yüksek Okuluna girdi. Jön Türkler ile ilişki kurdu. Ahmet Rıza, Abdullah Cevdet, Samipaşazade Sezai, Prens Şahabettin gibi dönemin ünlü kişilerini tanıdı. Şefik Hüsnü ve Abdülhak Şinasi Hisar'la arkadaşlık kurdu. 1912'de İstanbul'a döndü.

1913'te Darüşşafaka'da edebiyat ve tarih öğretmenliği yaptı. Medresetü'l-Vaizin'de uygarlık tarihi dersi verdi. Mütarekeden sonra Âti, İleri, Tevhid-i Efkâr, Hâkimiyet-i Milliye dergilerinde yazılar yazdı. Arkadaşlarıyla "Dergâh" dergisini kurdu. Yazılarıyla Milli Mücadele'yi destekledi. 1922'de barış anlaşması için Lozan'a giden kurulda danışman olarak yer aldı. 1923'te Urfa milletvekili oldu. Cumhuriyet'in kurulmasından sonra Varşova ve Madrid'de ortaelçisi olarak görevlendirildi. Daha sonra sırasıyla Yozgat, Tekirdağ, 1943-1946'da da İstanbul milletvekili oldu. Halkevleri Sanat Danışmanlığı yaptı. 1949'da Pakistan Büyükelçisi iken emekli oldu. Yaşamının son yıllarını İstanbul'da Park Otel'de geçirdi. Tutulduğu müzmin barsak kanamasının tedavisi için 1957'de Paris'e gitti. Bir yıl sonra Cerrahpaşa Hastanesi'nde aynı hastalık nedeniyle öldü.

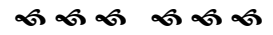
Selanik yıllarında "Esrar" takma adıyla şiir yazmaya başladı. İstanbul'da Tevfik Fikret ve Cenap Şahabettin'in şiirleriyle tanıştı. İrtika ve Mâlumât dergilerinde "Agâh Kemal" takma adıyla Servet-i Fünun'u destekleyen şiirler yazdı. Paris'te Fransız simgecilerinin şiirlerine yakınlık duydu. Fransız şiiriyle kurduğu yakınlık, Türk şiirine faklı bir açıyla bakmasını sağladı. Türk şiiri ve Türkçe söz sanatlarını inceledi. "Mısra haysiyetimidir" sözünü şiirde dizenin bir iç uyumla, musiki cümlesi halinde kusursuzlaştırılması gerektiğini anlatır. Şiirleriyle olduğu kadar şiirle ilgili görüşleriyle de büyük yankı uyandırdı. Ona göre divan şiiri "yığma" bir şiirdi, parçacılık ve belirsizlik üzerine kuruluydu. Tanzimat şairleri bu şiiri birleştirme çabalarında yetersiz kalmıştı. Servet-i Fünun'cular yapay ve yapmacık bir dille yetinerek öze inememişlerdi. Oysa sanatçı kendi ulusunun dilini bulmalıydı. Batı'dan edindiği yüksek beğeniyle, Batı şiirine öykünmeyen yerli bir şiire yöneldi. Biçime ağırlık tanıdı. Esinlenmenin yerine dil işçiliğini getirdi. Arka planında bir tarih bulunan şiirlerinde imgeye de yer vermedi. Dize çalışmasındaki titizliği "az ve güç yazıyor" izlenimi uyandırdı. Yaşadığı sürede hiç kitap yayınlamaması da bu izlenimi pekiştirdi. Karşıtları tarafından "esersiz şair" olarak adlandırıldı. Hemen her kesimden eleştiriler aldı.

Şiirleri: Açık Deniz, Akıncı, Akşam Mûsikîsi, Atik-Valde'den İnen Sokakta, Aziz İstanbul, Bir Başka Tepeden, Büyü Şiir, Deniz Türküsü, Duyuş ve Düşünüş, Düşünce, Endülüs'te Raks, Erenköy'ünde Bahar, Eylül Sonu, Gece Bestesi, Geçmiş Yaz, Güftesiz Beste, Hayâl Beste, Hayal Şehir, İtrî, İstanbul'u Fetheden Yeniçeriye Gazel, İstanbul'un Fethini Gören Üsküdar, Kar Mûsikîleri, Kaybolan Şehir, Koca Mustâpaşa, Mehlika Sultan, Mohaç Türküsü, Nazar, O Rüzgâr, Ok, Özleyen, Rindlerin Akşamı, Rindlerin Hayatı, Rindlerin Ölümü, Rubai, Ses, Sessiz Gemi, Siste Söyleniş, Sonbahar, Süleymaniye'de Bayram Sabahı,

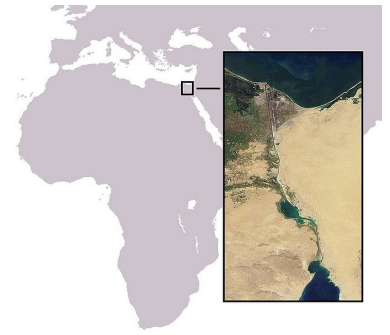
Şarkı, Telâkki, Tolto, Uçuş, Ufuklar, Üsküdar'ın Dost Işıkları, Vuslat, Yol Düşüncesi.

Kitapları: Kendi Gök Kubbemiz (1961), Eski Şiirin Rüzgârıyla (1962), Rubailer ve Hayyam'ın Rubailerini Türkçe Söyleyiş (1963), Aziz İstanbul (1964), Eğil Dağlar (1966), Siyasî Hikâyeler (1968), Siyasî ve Edebî Portreler (1968), Edebiyata Dair (1971), Çocukluğum, Gençliğim, Siyasî ve Edebî Hatıralarım (1973), Tarih Musahabeleri (1975), Bitmemiş Şiirler (1976), Mektuplar-Makaleler (1977).

Duygu ALTINOK

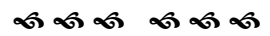
SÜVEYŞ KANALI(1859-1869)

Süveyş Kanalı, Akdeniz ile Kızıldeniz'i birleştiren kuzey-güney doğrultusunda insan yapısı olan bir su yoludur. M.Ö. 20.yy'ın başlarında Nil deltasını Kızıldeniz'e bağlayacak bir tatlı su kanalı Firavun I.Sesotris zamanında kazılmıştır. Daha sonra Firavun II. Necho döneminde restore edilmiştir. Pers Fatihî I.Darius (M.Ö. 500 de) tarafından tamamlanmıştır. M.S. 8. yy'da Halife Mansur kanalı askeri sebeplerden dolayı kullanılmaz hale getirmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda ise, Sokullu Mehmet Paşa döneminde Kızıldeniz ile Akdeniz'in birleştirilmesi projesi gündeme gelmiş, fakat uygulanamamıştır. 18. yy'ın sonunda Napolyon bu projeyi uygulamak istemiş, fakat Fransız bilim adamları Kızıldeniz sularının Akdeniz sularından yüksek olduğunu, dolayısıyla ancak havuz yoluyla bir kanal yapılabileceğini ileri sürünce, proje terk edilmiştir. Fakat yapılan araştırmalar havuz olmaksızın kanal yapılabileceğini ortaya çıkardı.1830'lu yıllarda Ferdinand de Lesseps Mısır'da Fransız diplomatı iken ilerde Mısır varisi olacak olan Sait Paşa'yla tanıştı.1854 yılında Sait Paşa'dan iki imtiyaz elde etmiştir ve anlaşma yapılmıştır. Anlaşmaya göre; bütün Miletlerin geçişine müsaade edilecek bir kanal yapılacak, ayrıca 99 yıllığına kanalı işletecek bir şirket kurulacaktı. Kanalin inşaatı 25 Nisan 1859'da başladı. Bölge çöl olduğu için kazma işi 11 sene sürdü. Kanalin inşaatında ise İngilizler ve Fransızlar da olmak üzere yirmi bin işçi çalıştırıldı. Kanal 17 Kasım 1869'da trafiğe açılmıştır.1870'de kanal yüzeyde 60 m, derinde 22 m genişliğinde iken 1956 yılında Mısır tarafından millileştirilmiş yüzey genişliği 150 m, derinlikteki genişlik ise, 60 m'yi bulmuştur. Böylece kanal Hint Okyanusu, Atlas Okyanusu ve Akdeniz'i Avrupa kıyılarına bağlayan en kısa deniz yolu olmuştur. Kanaldan 1870-1966 yılları arasında senede 500 gemi geçerken 1970'lerden itibaren bu sayı 20.000'e çıkmıştır.

Ahmet YİĞİT

TARİHİN SEYRİNDE

SAYI: 3

KASIM 2009

& NOT DEFTERİM & Yasemin TÜRKDOĞAN

GÜZEL TÜRKÇE’MİZE YAKIŞAN DEVRİM

“Güzel dil Türkçe bize
Başka dil gece bize “
Ziya Gökalp

Milletlerin bağımsızlığında, birlik bütünlüklerinin sağlanmasında, kültürlerinin yarınlara taşınmasındaki en önemli araç şüphesiz dildir. İşte bu ayki yazımda 1 Kasım 1928’de kabul edilen, Türkçe konuşma dili yapısına en uygun yazı dili olan Latin harflerinin kabulünü; yani Türk harf devrimine değineceğim.

Harf devrimi Cumhuriyet’in en önemli kültür devrimlerindendir. Orta Asya’da iken Göktürk ve Uygur alfabelerini kullanmış olan Türkler, İslamiyet’in kabulünden sonra Arap alfabesini kullanmaya başlamışlardı. Aslında Arap harfleriyle Türkçe’yi yazmak ve okumak daima bir mesele olmuştu. Arap alfabesini kullanan Osmanlı Devleti’nde, 19. yüzyılın ortalarından itibaren bu alfabenin değiştirilmesi ya da ıslah edilmesi gerektiği şeklinde tartışmalar başlamıştı. Arap harfleri Arap fonetiğine uygun olarak hazırlanmış bulunduğundan, Türk diline uymaktan çok uzaktı. Bu sebeple Türk ağızı, uygun olmadığı bu harflerin hakkını vererek telaffuz etmek için oldukça zorlanıyordu.

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasından sonra, Arap alfabesinin bu durumu göz önünde bulundurularak, bazı aydınlar arasında, bu harflerin Türkçe’nin yapısına uymadığı görüşü ağırlık kazanmaya başladı. Özellikle Arap harflerinin okunup yazılmasının zorluğu ve buna bağlı olarak ülkedeki okur-yazar oranının düşük olması, halkı büyük ölçüde okur-yazar yapmayı hedefleyen genç cumhuriyette, bu alfabenin değiştirilmesi hususunda bir tartışma başlatılmasına sebep olmuştu.

İlk olarak 1926 yılında, Bakanlar Kurulu tarafından, “Dil Encümeni” adıyla, dil konusunda uzmanlardan oluşan bir çalışma grubu kuruldu. Bu grup, Latin harflerinin Türkçe’nin yapısına uyacağı düşüncesiyle, bu harfleri kullanan birçok alfabeyi incelemeye başladı. Grup çalışmalara devam ederken, 1927 yılından itibaren, doktor reçetelerinin Latin harfleriyle yazılması uygun görüldü ve bununla birlikte alfabe konusundaki tartışmalar da ciddi boyutlara ulaştı. Bu tartışmalar, yeni harflerin geçmişimizi unutturacağı yönündeydi. Oysa ki harf devrimi savaşlardan çıkmış yetişmekte olan genç nüfusa öğrenilmesi en hızlı yazım dilinin öğretilip, ulusu kalkındırmak, yetiştirmek, çağdaşlaştırmak için atılmış en yerinde, en önemli adımlardan biriydi.

1928 yılında, içerisinde alfabe değişikliği ile ilgili neler yapılması gerektiğine dair hususların yer aldığı “Elifba Raporu” adıyla bir rapor hazırlandı. Bu konuda yapılan çalışmaları dikkatle izleyen Mustafa Kemal, yaptığı bir konuşmada “Arkadaşlar, güzel dilimizi ifade etmek için yeni Türk harflerini kabul ediyoruz. Bizim ahenktar zengin lisanımız yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir” demiştir.

İşte bu çalışmaların sonucunda **1 Kasım 1928** tarihinde meclise yeni Türk alfabesinin kabulü hakkında bir önerge sunulmuştur. Bu önerge aynı

gün “Türk Harflerinin Kabul ve Uygulaması Hakkında Kanun” adıyla kabul edilmiştir.

1 Kasım 1928’de kabul olunup, 3 Kasım da yürürlüğe giren bu kanunun bazıları şöyledir;

- Bu kanunun yayımı tarihinden itibaren devletin bütün daire ve müesseselerinde bütün şirket, devlet ve özel müesseselerde Türk harfleriyle yazılmış olan yazıların kabulü ve muameleye konulması mecburidir.

- 1 Ocak 1929’dan itibaren Türkçe basılacak kitapların Türk harfleriyle basılması mecburidir.

- Bütün okulların Türkçe yapılan öğretiminde Türk harfleri kullanılır. Eski harflerle basılan kitaplarla öğretim yasaktır.

Bu kanunla beraber bütün yurttaki eğitim-öğretim seferberliği başlatılmış ve devlet dairelerindeki bütün yazışmaların yeni harflerle yapılması, her türlü basılacak malzemenin

Yeni harflerle basılması zorunluluğu getirilmiştir.

Yeni harflerin kabulünden sonra, Mustafa Kemal bazı yerlerde bizzat dersler vermiş ve halka yeni harfleri öğretmek noktasında “Başöğretmenlik” yapmıştır.

Yine harf devrimi çerçevesinde 1 Ocak 1929’da Millet Mektepleri açılarak halkın okuma-yazma öğrenmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Yani yapıp yapılmaması tartışmalara neden olduğu gibi kimse bir gecede cahil kalmamış, aksine toplumdaki okuma yazma oranı artmıştır. Bu yazı dilinin, Türk dil yapısına uygunluğu ve öğrenim kolaylığı da ortadadır. Harf devrimi bize kendi öz dilimizi kullanma özgürlüğünü verdiği için bağımsızlığımızın temelidir. Şimdi bize düşen Türkçe’mizi en düzgün şekilde ifade etmemizi sağlayan 29 harfimize “q, w, x “gibi karakterleri karıştırmadan “**Türkçleşmesini**” önlemeliyiz.

Gelecek sayıda ve bir başka yazıda görüşmek üzere, HOŞÇAKALIN...

DARUL FÜNUN

Fen ilimleri evi, üniversite...

Osmanlı Devleti’nde medrese dışında bir darülfünun açılması fikri, ilk defa Abdülmecid zamanında, 1845’de Geçici eğitim meclisi (Meclis-i Muvakkat-i Maarif) tarafından tanzim edilen eğitim programında yer aldı.

Bina için tanınmış İtalyan mimar Fossati getirilip projeler yaptırıldı. 1846 yılı Ekim ayında Ayasofya Camii yakınındaki bir arsada temel atıldı. Darülfünun öğretimini tâkib edebilecek seviyede öğrenci yetiştirmek maksadıyla lise seviyesinde dârulmaârif adıyla bir okul kuruldu (1849). Bundan başka darülfünuna öğretim üyesi yetiştirmek amacıyla Avrupa’ya öğrenciler gönderildi. Okutulacak derslerin kitaplarının

seçimi, tercüme ve telif suretiyle hazırlanması için de Encümen-i Daniş kuruldu.

Bu hazırlıklar sürdürülürken, memleketin tanınmış bilim adamları tarafından umuma açık konferans şeklinde serbest hâlde öğretime başlanmasına karar verildi. 12 Ocak 1863’de Derviş Paşa’nın verdiği fizik dersiyle başlayan seri konferanslar, Hekimbaşı Salih Efendi’nin biyoloji, Ahmed Vefik Efendi’nin târih ve muhtelif hocaların coğrafya, astronomi ve deneysel fizik dersleriyle devam etti.

1864’den sonra Dîvânyolu’nda kiralanın bir konakta devam eden bu çalışmalar, 1865’de Avrupa’dan getirilmiş teknik araç-gereçler, laboratuvar gereçleri ve kütüphaneye beraber konağın yanıp kül olmasıyla sona erdi.

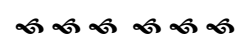
Bu yangından sonra bir süre duran çalışmalar, 1 Eylül 1869’da yayınlanan Maârif-i umûmiye nizâmnâmesiyle tekrar başladı. Bu nizâmnâmenin yüksek okullara ayrılmış bölümünde belirtildiğine göre, “Dârülfünûn-i Osmanî” adıyla kurulacak üniversite, Hikmet-i edebiyat, ilm-i hukuk ve Ulûm-i tabiiyye ve riyâziyye adlarıyla üç fakülteden meydana gelecekti.

Üniversitenin başında “nazır” unvanlı bir “Emin” bulunacaktı. Yine bu bölümde, kurulacak üniversitenin, muhtariyete (özerkliğe) sahip olduğu belirtilmiş, darülfünun kuruluşuna ve organlarına, programlarının ana çizgilerine, öğretim üye ve yardımcılarının hak ve görevleriyle tayin ve terfi şartlarına, öğrencilerin kayıt islerinden başlayarak devamın sıkı kontrolü dâhil olmak üzere doktora imtihanlarına kadar bütün esasları düşünülmüş ve tespit edilmiştir. Sultan Mahmud türbesi yanında yaptırılan binada öğretime başlayan okulun müdürlüğüne, Avrupa’ya evvelce darülfünun hocası olarak yetiştirilmek üzere gönderilmiş ve tahsilini tamamlayıp dönmüş bulunan Yanyalı Hoca Tahsin Efendi tayin edilmiştir. Okul, 20 Şubat 1870’de büyük bir törenle açılarak derslere başlanmıştır. Ancak nizamnamedeki birçok hükümlerin tatbikatının istenilen şekilde uygulamaya konulamaması sebebiyle 1871 ortalarında kapatılmıştır.

1874’de Galatasaray Mekteb-i Sultanîsi içinde, bu okulun adetâ bir üst okulu şeklinde Dârülfünûn-i sultanî adıyla üçüncü darülfünun açıldı. Hukuk, Mühendislik ve Edebiyat fakültelerinden meydana gelen bu okulun müdürlüğüne Sava Paşa getirildi. Bu okula sadece Galatasaray Mekteb-i Sultanîsi’nden mezun olanlar alınabilecek, bu seviyede eğitim için henüz yeterince Türkçe eser hazırlanmamış olduğundan, bir kısım dersler Fransızca olacak ve Fransa’dan getirilecek profesörlerle öğretim kadrosu tamamlanacaktı. Fakat bu okul da uzun süre öğrenime devam edemedi ve 1882’de kapandı.

Bugünkü İstanbul Üniversitesi’nin çekirdeğini meydana getiren Dârülfünûn-i Şahane, dördüncü darülfünun olarak 15 Ağustos 1900’de II. Abdülhamîd Han zamanında kuruldu. Bugün, İstanbul Üniversitesi 06.11.1981 tarihli, 2547 sayılı yasa hükümlerine tabi olarak çalışmakta; çağdaş, ilerici ve laik bir eğitim kurumu olarak tarihsel, toplumsal ve bilimsel işlevini sürdürmektedir.

Habibe UZUN

TARİHİN SEYRİNDE

SAYI: 3

KASIM 2009

& SEVİL'EN KÖŞE & Sevil ARAZ

ANT İÇENLER

“Bir öğretmen ebediyete hükmeden insandır, tesirlerinin nerede biteceği asla bilinmez” diyor Henry Adams. Bir öğretmenin yarattığı etkinin nerede biteceği bilinmese de eğitim, tarihin her evresinde var olarak günümüze kadar gelmiştir. Türklerde konargöçer hayat tarzı öğretici olmuş, bu nedenle eğitim daha çocuk yaşta başlamıştır. Otlaklarını, sürülerini girişilen savaşta kendini, ailesini ve malını korumak isteyen herkesin asker olarak yetişmesini gerektirmiş, bunun için ata binmek, ok atmak herkesin uğraş alanı olmuştur. İbrahim Kafesoğlu, Göktürkler dönemindeki kitabelerin Türk topluluğunda kalabalık bir okur-yazar tabakanın bulunduğuna işaret ettiğini söylemektedir. İslamiyet’in doğuşu ve yayılışın yaşandığı dönemde de eğitime verilen önem azalmamış giderek artış göstermiştir. Bedir Savaşı’ndan sonra Mekkeli esirlerin bir kısmı fidiye karşılığı serbest bırakılmış, fidiye ödeyecek durumda olmayan fakat okuma yazma bilenler Medineli on kişiye okuma yazma öğretmeleri şartıyla esaretten kurtulmuşlardır. Barbar olarak nitelendirilen Moğollar, Uygurlara son vermekle beraber onların yazısını almışlar, Uygur kâtip ve devlet adamlarını korumuşlardır.

XI. yüzyıldan önceki medreseler İslam ülkelerinde görülen benzer kurumlardı. Bu kurumlar, en parlak dönemini Büyük Selçukluların veziri Nizamülmülk’ün öncülüğünde kurulan Nizamiye Medreseleri’yle yaşamıştır. Selçuklulardan sonra en gelişmiş medreseleri onları örnek alarak Osmanlılar kurmuştur. İlk Osmanlı medresesini Orhan Gazi İznik’te kurmuş; fetihlerle birlikte Bursa’da, İzmit’te ve Edirne’de daha gelişmiş medreseler kurulmuştur. Daha sonraları ise, büyük bir caminin yanında bir medrese kurulması gelenek olmuştur.

Devlet çeşitli müesseseler ile var olmaktaydı. Devletin müesseseleri ne kadar iyi olursa olsun bilgisiz bir hükümdar bu müesseselere olumsuz yönde etki edebilirdi. Bu nedenledir ki, vilayeti idare etmek üzere gönderilen Meliklerin yanına bilgili ve tecrübeli devlet adamları verilmiştir.

II. Murad tarafından Fatih’in hocalığına tayin edilen Akşemsettin öğrencisinin sevgi ve saygısını kazanmıştır. Öyle ki İstanbul’un fethinden sonra İstanbul’a girilirken Türk ordusunu karşılayan halk Akşemsettin’i padişah sanıp çiçekleri ona sunmaya çalışır. Akşemsettin göz ucuyla Fatih’i göstererek sultan o’dur demeye çalışır. Bunun üzerine çiçeklerle kendisine doğru yürüyenlere Fatih hocasını göstererek:

“Gidiniz çiçekleri gene ona veriniz. Sultan Mehmet benim ama o, benim hocamdır” diyerek hocasına olan saygısını ortaya koymuştur.

Cumhuriyet döneminde ise, Türk eğitim sisteminin ana hatları Atatürk tarafından belirlenmiştir. Kurtuluş Savaşı yıllarında, hatta düşmanın Ankara’ya çok yaklaştığı bir sırada 15-22 Temmuz 1921 tarihleri arasında Maarif Kongresini toplayarak, eğitim alanında yapılacak çalışmaların da, düşmanın Anadolu’dan atılması kadar öncelikli olduğunu gözler önüne sermiştir.

Atatürk 22 Eylül 1924 günü Samsun’da “nereden esin ve kuvvet aldığı” yolunda yöneltilen bir soruya verdiği cevapta “uyanış’ı düne borçlu olduğumuzu” belirtir ve şöyle der:

“Şimdi burada bir büyük kişiye rastladım. O benim Rüstiye birinci sınıfında öğretmenim idi. Bana ilk bilgileri öğretirken gelecek için ilk düşünceleri de vermişti.”

Atatürk’ün bu sözünden yola çıkarak “öğretmen kimdir?” sorusuna “öğretmen, esin kaynağıdır” demek sanırım yanlış olmaz.

Öğretmen salt bilgi vermenin ötesinde yol göstericidir.

Paola Ruffini “Öğretmen mum gibidir, kendini tüketerek başkasına ışık verir” sözü de öğretmenin tek gayesinin öğretmek değil, **aydınlatmak** olduğunu gösterir.

Eğitim, tarih içinde çeşitli serüvenlerden geçmiş ve hala serüveni devam etmektedir. İşte ÖĞRETMENLER GÜNÜ olarak kutladığımız 24 Kasım günü de böyle bir serüven den geçmiştir.

Harf inkılâbı yapılırken Atatürk yazı tahtasının başına geçerek dersler vermiştir. Bunun üzerine Bakanlar Kurulu 11.11.1928 tarihinde Ata’ya “Başöğretmenlik” sanını vermiştir.

24 Kasım ise, Atatürk’ün Millet Mektepleri Başöğretmenliğini kabul ettiği gündür. O günlerin Türk ve yabancı gazetelerinde bu sığata sık sık rastlanır. Türkiye’deki İngiliz büyükelçisi Sir George Clerk, “Gazi, kalabalık içinden gözüne kestirdiği birisini ansızın yakalıyor ve yeni alfabe derslerinin nasıl gittiğini soruveriyor” diye yazar. Atatürk’ün 100. doğum yılı olan 1981 yılında, 24 Kasım’ın her yıl Öğretmenler Günü olarak kutlanması kararlaştırılmıştır.

Büyük Zaferden sonra, 27.10.1922 Cuma günü zaferi kutlamak üzere İstanbul’dan Bursa’ya gelen öğretmen topluluğuna Atatürk şöyle sesleniyor:

“Bu dakika karşınızdaki en içten duygumu, izninizle söyleyeyim: İsterdim ki çocuk olayım, genç olayım, sizin ışık saçan sınıflarınızda bulunayım. Sizin elinizde gelişeyim. Siz beni yetiştiresiniz. O zaman ulusum için daha yararlı olurum. Fakat ne yazık ki elde edilemeyecek bir istek karşısında bulunuyoruz. Bunun yerine sizden başka bir istekte bulunacağım: Bugünün çocuklarını yetiştiriniz. Onları yurda, ulusa yaralı insanlar yapınız. Bunu sizden istiyor ve rica ediyorum.”

Öğretmen adayları olarak bizler, bu çağrıya kulak vermeliyiz. Sadece işimizin öğretmek olmadığının bilincine varmalı ve” kendimizi nasıl geliştiririz?” sorusunun cevabını aramalıyız. Kendini yenilemeyen insanlar unutmayalım ki kendine yenilen insanlardır.

Şanlı yurdum, her bucağın şanla dolsun; yurdum seni yüceltmeye antlar olsun. İşte ben de bu yazımı bütün ant içenlere ithaf ediyorum.

DÜNYANIN BÜTÜN ÇİÇEKLERİ

**"Bana çiçek getirin, dünyanın bütün çiçeklerini buraya getirin!"
Köy öğretmeni Şefik Sınığ'ın son sözleri.**

Dünyanın bütün çiçeklerini diyorum
Bütün çiçekleri getirin buraya,
Öğrencilerimi getirin, getirin buraya,
Kaya diplerinde açmış çiğdemlere benzer
Bütün köy çocuklarını getirin buraya,
Son bir ders vereceğim onlara,
Son şarkımı söyleyeceğim,
Getirin getirin ve sonra öleceğim.

Dünyanın bütün çiçeklerini diyorum,
Kır ve dağ çiçeklerini istiyorum,
Kaderleri bana benzeyen,
Yalnızlıkta açarlar, kimse bilmez onları,
Geniş ovalarda kaybolur kokuları...
Yurdumun sevgili ve adsız çiçekleri,
Hepinizi hepinizi istiyorum, gelin görün beni,
Toprağı nasıl örterseniz öylece örtün beni.

Dünyanın bütün çiçeklerini diyorum,
Afyon ovasında açan haşhaş çiçeklerini
Bacımın suladığı fesleğenleri,
Köy çiçeklerinin hepsini, hepsini,
Avluların pembe entarili hatmisini,
Çoban yastığını, peygamber çiçeğini de unutmayın.
Aman Isparta güllerini de unutmayın
Hepsini, hepsini bir anda koklamak istiyorum.
Getirin, dünyanın bütün çiçeklerini istiyorum.

Dünyanın bütün çiçeklerini diyorum.
Ben köy öğretmeniyim, bir bahçıvanım,
Ben bir bahçe suluyordum, gönlümden,
Kimse bilmez, kimse anlamaz dilimden,
Ne güller fıskırır çilelerimden,
Kandır, hayattır, emektir, benim güllerim,
Korkmadım, korkmuyorum ölümünden,
Siz çiçek getirin yalnız, çiçek getirin.

Dünyanın bütün çiçeklerini diyorum,
Baharda Polatlı kırlarında açan,
Güz geldi mi Kopdağına göçen,
Yörükler yaylasında Toroslar'da eğleşen.
Muş ovasından, Ağrı eteğinden,
Gücenmesin bütün yurt bahçelerinden
Çiçek getirin, çiçek getirin, örtün beni,
Eğün türkülerinin içine gömün beni.

Dünyanın bütün çiçeklerini diyorum,
En güzellerini saymadım çiçeklerin,
Çocukları, öğrencilerimi istiyorum.
Yalnız ve çileli hayatımın çiçeklerini,
Köy okullarında açan, gizli ve sessiz,
O bakımsız, ama kokusu eşsiz çiçek.
Kimse bilmeyecek, seni beni kimse bilmeyecek,
Seni beni yalnızlık örtecek, yalnızlık örtecek.

Dünyanın bütün çiçeklerini diyorum,
Ben mezarsız yaşamayı diliyorum,
Ölmek istiyorum, yaşamak istiyorum.
Yetiştirdiğim bahçe yarıda kalmasın,
Tarumar olmasın istiyorum, perişan olmasın,
Beni bilse bilse çiçekler bilir, dostlarım,
Niçin yaşadığımı ben onlara söyledim,
Çiçeklerde açar benim gizli arzularım.

Dünyanın bütün çiçeklerini diyorum,
Okulun duvarı çöktü altında kaldım,
Ama ben dünya üstündeyim, toprakta,
Yaz kış bir şey söyleyen sonsuz toprakta,
Çile çektim, yalnız kaldım, ama yaşadım,
Yurdumun çiçeklenmesi için daima, yaşadım,
Bilir bunu bahçeler, kayalar, köyler bilir.
Şimdi sustum, örtün beni, yatırın buraya,
Dünyanın bütün çiçeklerini getirin buraya.

Ceyhun Atuf KANSU

TARİHİN SEYRİNDE

SAYI: 3

KASIM 2009

& TARİHTE BU AY & Halil GOSTAK

1 KASIM 1683 Viyana kuşatmasının bozgunla neticelenmesi üzerine Estergon kalesinin de düşman eline geçmesi.
1922 Saltanatın kaldırılması.
1928 Harf devrimi.
1958 Yahya Kemal Beyatlı'nın ölümü.
2 KASIM 1839 Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nun ilan edilmesi. Tanzimat Devri'nin başlaması.
3 KASIM 1918 Musul'un kaybedilmesi.
4 KASIM 1909 Haydarpaşa garının hizmete açılması.
1922 Türk ordularının büyük zaferi kazanmaları üzerine İstanbul yönetiminin de TBMM'ye verilmesi.
1922 Osmanlı Devleti'nin resmi gazetesi olan Takvim-i Vekayi'nin son sayısı yayınlanarak neşriyatına son verilmesi.
5 KASIM 1092 Selçuklu hükümdarı Melikşah'ın vefatı.
6 KASIM 1658 Kâtip Çelebi'nin vefatı.
7 KASIM 1600 Şair Baki'nin vefatı.
1919 Mustafa Kemal Paşa'nın Erzurum mebusu seçilmesi.
8 KASIM 1687 Viyana bozgunu üzerine hükümdar Avcı Mehmet'in tahtından indirilmesi.
9 KASIM 1982 12 Eylül Anayasası yürürlüğe girmesi.
10 KASIM 1444 Varna Zaferi'nin kazanılması.
1938 Büyük Önder Atatürk'ün vefatı.
1924 Halk Fırka'sının adını değiştirerek Cumhuriyet Halk Fırkası adını alması.
11 KASIM 1606 Türkiye Almanya arasında Zikvatorok Barış Antlaşması'nın imzalanması.
1918 Birinci Dünya Savaşı'nın sona vermesi.
12 KASIM 1534 Kanuni Sultan Süleyman'ın Bağdat'ı fethi.
1941 Erzurum depreminde 40.000 kişi öldü.
13 KASIM 1918 İtilaf devletleri donanmasının İstanbul'a gelmesi.
14 KASIM 1918 Çekoslovakya da cumhuriyetin ilan edilişi.
15 KASIM 1983 Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulması.
16 KASIM 1919 Sivas Kongresi.
1922 Son Osmanlı Padişahı VI. Mehmet'in bir İngiliz savaş gemisiyle İstanbul'u terk etmesi.
17 KASIM 1869 Akdeniz'i Kızıldeniz'e bağlayan Süveyş Kanalı'nın açılışı.
18 KASIM 1927 Ankara Radyosu yayına başladı.
1933 İstanbul Darü'l Fünun'u İstanbul Üniversitesi olarak açıldı.
19 KASIM 1919 Balıkesir Konferansı.
1938 Atatürk'ün naşı İstanbul'dan Ankara'ya yola çıktı.
20 KASIM 1612 9 yıl süren Türk-İran savaşına son veren İstanbul Antlaşması'nın imzalanması.
1922 Lozan Konferansı'nın başlaması.
21 KASIM 1617 I. Ahmet'in vefatı.
1955 Türkiye, İran, Irak, Pakistan, İngiltere arasında Bağdat Paketi'nin imzalanışı.
22 KASIM 1890 Büyük Türk âlimi ve devlet adamı Ord. Prof. Dr. Fuat Köprülü'nün doğumu.
1968 Türkiye'de ilk kalp nakli.
23 KASIM 1918 İstanbul'un işgal edilişi.
24 KASIM Öğretmenler günü.
25 KASIM 1893 Orhun Kitabelerini okunuşu.
1072 Sultan Alparslan'ın vefatı.

26 KASIM 1922 Gelibolu ve Maydos'un kurtuluşu.
27 KASIM 1575 Selimiye Cami'nin açılışı.
28 KASIM 1912 Arnavutluk'un Osmanlı Devleti'nden ayrıldığını ilan etmesi.
29 KASIM 1919 Sivas Kongresi'nin kapatılışı.
1919 Maraş'ta Türk-Fransız savaşının başlaması.
30 KASIM 1574 Türk donanmasının Tunus seferi.

MEHMET FUAT KÖPRÜLÜ KİMDİR?

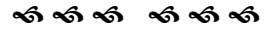
Ord.Prof.Dr. Mehmet Fuat Köprülü İstanbul Erkek Lisesi mezunu, Türk tarihçi, edebiyat araştırmacısı ve siyaset adamıdır. Fuat Köprülü, 4 Aralık 1890'da İstanbul'da doğdu. Sadrazam Köprülü Mehmet Paşa'nın soyundan gelmektedir. Edebiyat ve tarih alanında ilerlemek için hukuk öğrenimini yarıda bıraktı. 1909'da "Fecr-i Ati" topluluğuna katıldı. Şiirlerini 1913'e kadar Mehasin ve Servet-i Fünun dergilerinde yayımladı. Bu yıllarda "Milli Edebiyat" ve "Yeni Lisan" akımlarına karşıydı. 1910'dan sonra İstanbul'un çeşitli okullarında Türkçe ve edebiyat okuttu, liselerin edebiyat programını düzenledi. Ziya Gökalp çevresine girdikten sonra Milli Edebiyat akımını benimsedi; Türk tarihinin ilk dönemlerine kadar indi, ilk Türk topluluklarının tarih ve edebiyatlarını inceledi. 1913'te, Halit Ziya Uşaklıgil'den boşalan İstanbul Darülfünunu Türk Edebiyatı Tarihi müdürlüğüne getirildi. Aynı yıl Bilgi dergisinde Türk edebiyatının hangi yöntemle incelenmesi gerektiğini tartışan "Türk Edebiyatı Tarihinde Usul" adlı yazısı çıktı.

İlk büyük yapıtı Türk Edebiyatı'nda İlk Mutasavvıflar'ı yayımlandı. 1923'te Edebiyat Fakültesi dekanı oldu, Türkiye Tarihi adlı kitabını çıkardı. 1925'te Türkiyat Mecmuası'nı çıkarmaya başladı, ünü giderek dünyaya yayıldı, birçok uluslar arası kongreye Türkiye temsilcisi olarak katıldı. 1928'de Türk Tarih Encümeni başkanlığına seçildi. 1931'de Türk Hukuk Tarihi Mecmuası'nı çıkarmaya başladı; 1932-1934 arasında Divan Edebiyatı Antolojisi'ni çıkardı. 1933'te ordinaryüs profesör oldu, İstanbul Üniversitesi'nde birkaç kez dekanlık yaptı. 1934'te siyasete atılarak Kars milletvekili oldu. 1936-1941 arasında Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'yle Sosyal Bilgiler Okulu'nda ders verdi. 1935'te, Paris'te Türk Tetkikleri Merkezi'nde verdiği konferansların toplamı olan Les Origines de L'Empire Otoman (Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu) adlı kitabı yayımlandı ve büyük yankı uyandırdı. Heidelberg Atina ve Sorbonne üniversitelerince onursal doktorluk sanı verilen, bilim kuruluşlarınca onur üyeliğine seçilen Köprülü 1941'den sonra İslam

Ansiklopedisi'nin yayımına katıldı. V.(Ara Seçim), VI., VII. Dönem Kars, VIII., IX., X. Dönem İstanbul Milletvekilliğine, hem de İstanbul ve Ankara Üniversitelerindeki görevlerine devam etti. Çok verimli bir araştırmacı olan Köprülü, ardında 1500'ü aşkın kitap ve makale bırakmıştır. Mehmet Fuat Köprülü 28 Haziran 1966'da İstanbul'da, direğe çarparak, kaldırıldığı Baltalimanı Hastanesi'nde öldü. Çemberlitaş'taki Köprülü Türbesi'nde babasının yanına gömüldü.

Habibe AVCI

& KÜLTÜR - SANAT & Gökçe URGANCI - Fatma AKÇA

ANADOLU TÜRK GÜNLERİ KÜLTÜR VE SANAT FESTİVALİ

26 Eylül'de festival yürüyüşü ile başlayan ve yaklaşık 250 bin kişinin ziyaret ederek etkinliklere katıldığı festivalin final gecesinde unutulmaz anlar yaşandı. Etimesgut Belediyesinin düzenlemiş olduğu Anadolu Türk Günleri Kültür ve Sanat Festivali'nde Hayrullah Efendigil'in kurmuş olduğu Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği'nin Doğu Türkistan'ın geleneksel kıyafetlerini tanıtan öğrencilerimiz Gökçe Urgancı ve Fatma Akça Türk kıyafetlerini tanıtan defilede yer almıştır. Konuklar arasında Devlet Bahçeli, Etimesgut Belediye Başkanı gibi önemli isimler bulunmaktaydı. Festivalin son günü 5 Ekim 2009 da yapılan defilenin akabinde ünlü sanatçı Zara çıkarak geceye renk kattı.

& AYIN KONUĞU & Cansu ÇİFTÇİ

Bu ayki konugumuz Tarih Öğretmenliği Ana Bilim Dalımızın değerli öğretim üyesi Prof. Dr. Necdet HAYTA. Hocamızla “Tanzimat Fermanı” üzerine konuştuk. Röportajı zevkle okuyacağınızı umuyor, sorularımıza hocamızın verdiği cevaplarla sizi baş başa bırakıyoruz.

1-Tanzimat Fermanı’nı hazırlayan süreç ve bu tarihi belgenin Osmanlı Devleti için getirdiği yenilikler nelerdir?

Osmanlı Devleti’nin Avrupa devletleri karşısında zafiyete uğraması ile başlayan süreçte gerek padişahlar ve gerekse Osmanlı devlet adamları devleti ayakta tutan müesseselerin düzenlenmesine ve işlerlik kazanmasına çalışmışlardır. İlk zamanlarda genellikle askerî alanda gerçekleşen ve günübirlik hedeflerle gerçekleştiren ıslahatların çözüm olmadığı ortaya çıkmış ve Karlofça ve Pasarofça Andlaşmaları ile biten savaşlardan sonra sahip olunan üstünlük psikolojisi terk edilmeye ve açıkça Batı’nın üstünlüğü kabul edilmeye başlanmıştır. XVIII. yüzyıl ile başlayan bu yeni süreçte Avrupa’daki sistem, Osmanlı Devleti’ndeki müesseselerde uygulanmaya çalışılmıştır. Tanzimat Fermanı da bu kapsamda değerlendirilebilecek mühim bir belgedir.

Devlet içerisindeki aksayan noktaları tespit ve yapılacak yeniden düzenlemeler vasıtasıyla bu sorunları ortadan kaldırmayı amaçlayan Tanzimat Fermanı’nın daha önceki ıslahat hareketlerinden ayrılan en temel noktası; Padişahın, kendi mutlak otoritesini, ilk defa bu dönemde, tek taraflı da olsa kendi elleriyle sınırlamasıdır. Yine bu ferman ile Osmanlı Devleti’nin 1839 yılından sonra gerçekleştireceği reformların yönü açıklık kazanmıştır. Bu tarihten sonra Osmanlı Devleti’nin istikameti Batılılaşma yönünde olmuştur.

2-Tanzimat Fermanı’nın içeriği genel olarak nasıldır?

3 Kasım 1839 tarihinde Gülhane Parkı’nda okunan Tanzimat Fermanı, kelime anlamından da anlaşılacağı üzere Osmanlı Devleti’ndeki mevcut kurumların düzenlenmesini esas almıştır. Gerek devleti kurumlarının içinde bulunduğu aciziyetin ortadan kaldırılması, gerek halkın refah ve huzurunun sağlanması ve gerekse Osmanlı Devleti’nin Avrupalı devletler karşısında daha güçlü ve bu devletlere daha

yakın kalabilmesini sağlamak Tanzimat Fermanı’nın amaçları olarak sayılabilecek başlıklardandır.

İçeriği açısından bu tarihî belgeyi ele alacak olursak, fermanın içerisindeki fikirlerin 5 ana bölümden oluştuğunu belirtmemiz gerekir. İlk olarak, Osmanlı Devleti’nin neden eski gücünden uzaklaştığı belirtilmiştir. Femandaki diğer mesaj devletin eski gücüne ulaştırılabilmesi için bir takım yeni kanunların konulması gerekliliği üzerinedir. Sonra bu yeni kanunların kapsamı fermana ifade edilmiştir. Bu kapsamda bütün Osmanlı tebaasına can, mal ve namus garantisi verilmiş, vergide adil olunacağı ve askerlik işlerinin bir düzene sokulacağından bahsedilmiş ve son olarak da yeni kanunların dayandırılacağı genel prensipler ortaya konmuştur.

3-Tanzimat Fermanı Osmanlı Devleti’nde anayasal düzenin başlangıç noktasıdır diyebilir miyiz?

Öncelikle şunu unutmamalıyız ki, Tanzimat Fermanı bir anayasa ya da kanun değildir. Dönemin padişahı Abdülmecid’in kendi yetkileriyle halkın hakları arasında bağ kuran bir belgedir. Yani herhangi bir rejim değişikliği yoktur. Ancak bu belge sayesinde Osmanlı Devleti’nin batılı tarzda bir hak ve hürriyetler prensibine kavuşturulmaya çalışıldığı da aşîkârdır. Ortaya konan hukuk devleti anlayışı, eşitlik düşüncesi ve vatandaşlara verilen hak ve hürriyetler açısından Tanzimat Fermanı, Osmanlı Devleti’nde anayasal düzene geçiş için önemli bir adım olmuştur.

4-Peki, ferman ilan edilğinde öngörülen amaçlarına ulaşabilmiş midir?

Bu soruya tam anlamıyla olumlu bir cevap verebilmek imkânsızdır. Ancak sadece bu belge değil söz konusu dönemdeki hemen bütün girişimler tam anlamıyla hedeflerine ulaşamamışlardır. XVIII. yüzyılın ikinci yarısından Tanzimat Fermanı sürecine kadar olan dönemde Osmanlı devlet adamlarının askerî sonuçlara endekli hareket etmeleri ve hiçbir zaman sorunun özüne inememeleri nedeniyle ne Nizâm-ı Cedîd hareketi ne II. Mahmud ıslahatları ne de Tanzimat Fermanı sorunların bütünüyle çözülmesini sağlayamamıştır. Bu nedenle Tanzimat Fermanı’nı, Osmanlı ıslahat hareketleri içerisinde temel hak ve hürriyetleri ilk kez ortaya koyan, ancak devletin işleyişinde beklenen değişiklikleri tam anlamıyla yaratamayan bir belge olarak değerlendirmek, bununla birlikte bir sonraki dönem olan meşrutiyetin önünü açan bir süreç olduğunu da göz ardı etmemek gerekir.

5-Tanzimat Fermanı kendisinden sonra ilan edilen Islahat Fermanı’nın ortaya çıkışına zemin hazırlamış mıdır?

1853 yılında başlayan Kırım savaşında Osmanlı Devleti Avrupa’nın en önde gelen iki devleti olan İngiltere ve Fransa’dan destek almıştır. Alınan bu destek sayesinde Osmanlı Devleti savaşın kazanan tarafı olmuş ve 30 Mart 1856 tarihindeki Paris Anlaşması ile “Avrupa Uyumu”na dâhil olmuştur. Ancak bu desteğin bir nevi karşılığı olarak da Islahat Fermanı’nı yayınlamak zorunda kalmıştır. Hatta bu fermanın hazırlanması sürecinde İngiliz, Fransız ve Avusturyalı temsilciler Osmanlı devlet adamları ile beraber çalışmışlardır. Bu nedenle Islahat Fermanı için büyük ölçüde yabancı devletlerin

hazırladığı ve Osmanlı Devleti’nin mevcut şartlar gereği kabul etmek zorunda kaldığı bir belge olarak bakmak daha doğru olacaktır. Ancak Islahat Fermanı’nın hak ve özgürlükler açısından –özellikle gayrimüslim tebaanın hakları açısından– Tanzimat Fermanı’nda kabul edilen ilkelerden daha ileriye gittiğini de belirtmemiz gerekir.

&TARİHTEN HİKÂYELER & Eda ALAGÖZ

“Dimyat'a Pirince Giderken Evdeki Bulgurdan Olmak”

Dimyat Mısır'da Süveyş Kanalı ağzında bir limandır. Eskiden Mısır'ın meşhur pirinçleri ince hasırdan örülmüş torbalar içinde buradan Anadolu'ya getirilirmiş. Dimyat'a pirinç almak için giden bir Türk tüccarının bindiği gemi Akdeniz'de korsanlar tarafından soyulmuş ve adamcağızın bütün altınlarını almışlar. Bin bir zorluk içinde İstanbul'a dönen pirinç tüccarı o yıl iflas etmiş. İstanbul'dan kalkmış memleketi olan Karaman'a gitmiş. O sene tarlasından kalkan buğdayları da bulgur tüccarlarına sattığından kendi ev halkı kışın bulgursuz kalmışlar.

“Güme Gitmek”

Zamanında yeniçeriler suçluları yakalayıp zindana kapatırlarken "Hooooopp gümm!" şeklinde nara atarlarmış. Ancak aynı "kurunun yanında yaş da yanar" atasözünde olduğu gibi bazen zindana atılanlar arasında suçu olmayanlar yani masum kişiler de bulunurmuş. İşte halk, suçsuz bir vatandaş zindana atıldığında günahsız yere hapse götürülüyor anlamında "Adamcağız güme gitti, yazık oldu." dermiş.

“Tahtaları Oynatmak”

İstanbul'un en büyük mezarlıklarından biri olan Karacaahmet, Üsküdar semtinde bulunur. Eskiden bu semtin marangozları, normal işlerinin yanında tabut yapımıyla da uğraşırlarmış. Böyle bir marangoz dükkânında kalfa olarak çalışan pek evhamlı ve ödlele bir genç varmış. Onun bu zaafını bilen komşu dükkânlardaki arkadaşları da, kendisine etmedik eşek şakası bırakmazlarmış.

Günlerden bir gün, ustasının bir hafta dükkânı tümüyle kendisine bıraktığı bir sırada, arkadaşları muzipliklerini iyice abartmışlar. Zavallıya, aklını oynatacak derecede bir şaka yapmışlar.

Zavallı kalfa bir ikindi üzeri dükkânda tek başına çalışırken, duvara dayalı tahtalardan bir kaç kımıldamaya başlamış. Bir ikisi devrilmiş ve arkalarından beyaz çarşafı bürünmüş, elinde, tepesinde bir kuru kafa takılı sopayla biri çıkmış. "Usta, bu benim tabutu hala çıkmadın mı? Ortada kaldım. Bekletme beni" diye bağırmış. Zavallı kalfa "Tahtalar oynadı! Tahtalar oynadı!" diyerek dükkândan fırlamış. Bir daha da aklını başına toplayamamış.

Bu deyim, aklından zoru olanlara, ya da böyle davranışlarda bulunanlara söylenir.

TARİHİN SEYRİNDE

SAYI: 3

KASIM 2009

ORHUN ABİDELERİ

EŞSİZ TÜRK ABİDELERİ

Orhun Abideleri VIII. asra ait, Göktürklerden kalma en eski taş belgelerdir. Bu abideler, Türk Milleti için pek çok özelliği olan belgelerdir: Türk adının geçtiği ilk metin; Taşlar üzerine yazılmış ilk Türk tarihi; Türk devlet adamlarının devlete hesap verdiği, devlet ve milletin karşılıklı vazifelerini içeren bir metin; Türk nizamının, Türk töresinin, Türk medeniyetinin ve yüksek Türk kültürünün büyük vesikası; Türk askeri dehasının, Türk askerlik sanatının esasları; Türk içtimai hayatının ulvi tablosu; Türk edebiyatının ilk şaheseri; Türk yazı dilinin ilk örneği; sosyal muhteva bakımından en manalı mezar taşları; dünyanın bugün belki de en büyük meselesi olan “Çin” hakkında Türk ikazı vb.

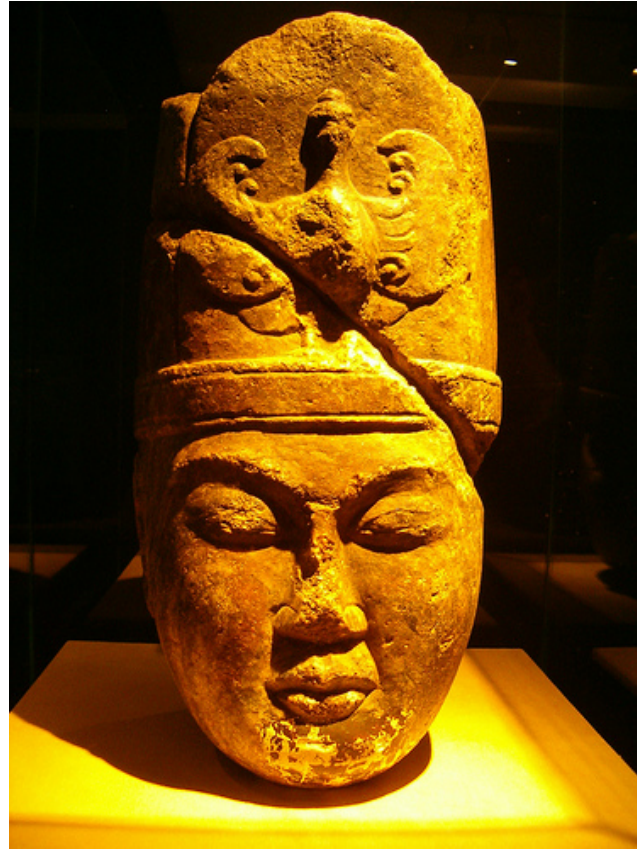
552 tarihinde Bumin Kağan, Avarların idaresine son vererek Göktürk Devletini kurmuştur. Göktürk Devleti güçlü bir devlet olsa da; sonraki devlet adamlarının yetersizliği, Türk kavminin uygunsuz tutumu ve kurnaz Çin siyasetinden dolayı önce devletin doğusu sonra da batısı Çin hâkimiyetine girmiştir. 630’dan başlayıp 680’de biten 50 yıllık zaman Göktürkler için hürriyetlerini kaybettikleri matem yıllarıdır.

“Çin milletine beylik erkek evladı kul oldu, hanımlık kızı cariyeye oldu. ... İlli millet idim; ilim şimdi hani, kağanlı millet idim; kağanım hani. ” Aşina soyundan Kutlug, 680’de istiklal savaşına girişti ve çevresine birçok Türkü topladı. Türkleri Çin hâkimiyetinden kurtararak kendi devletini (Kutluk Devleti / II. Göktürk Devleti) kurdu. Kutlug Kağan, diğer bir adıyla İltiş Kağan, 691’de öldüğünde devletin başına kardeşi Kapgan Kağan geçti. Kapgan Kağan’ dan sonra, Kutlug Kağan’ ın oğlu Bilge, kağan oldu. Bilge Kağan, kardeşi Kül Tigin ve veziri Tonyukuk’ la beraber devletini büyük bir başarıyla yönetti. İşte Orhun Abideleri, bu önemli dönemin ürünüdür.

“ Türk Milleti yok olmasın diye, millet olsun diye, Türk Tanrısı babam İltiş Kağan’ı annem İltilge Hatun’u göğün tepesinde tutup yukarı kaldırmış... Varlıklı, zengin millet üzerine oturmam. İçte aşsız, dışta çıplak, düşkün,

perişan milletin üzerine oturdum. ... Türk Milleti için gece uyumadım, gündüz oturmam... Çıplak milleti elbiseli, fakir milleti zengin kıldım. Az milleti çok kıldım. ”

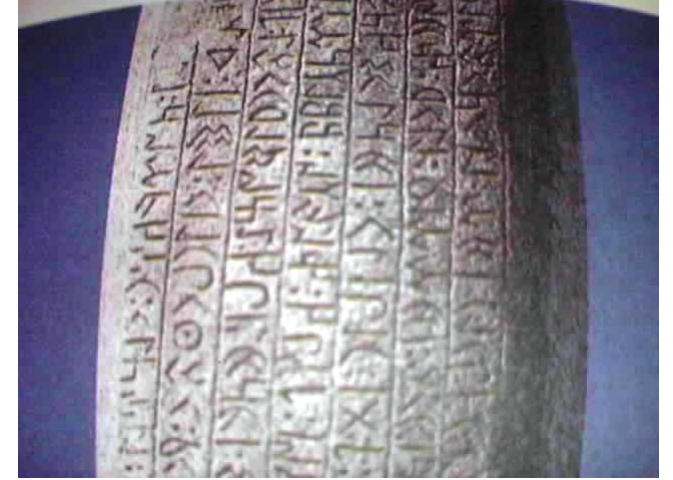
Orhun civarında Göktürk yazısıyla yazılı altı kitabe vardır. Fakat bunların en mühimleri; Kül Tigin, Bilge Kağan ve Tonyukuk kitabeleridir. Kül Tigin Kitabesi, Bilge Kağan’ın kardeşine duyduğu minnet duygusunun en iyi göstergesidir. 732’de Bilge Kağan tarafından diktirilmiştir. Kaplumbağa şeklinde oyuk bir kaide taşına oturtulmuştur. Doğu cephesi üstünde kağanın işareti vardır. Batı cephesi Çince kitabe ile kaplıdır. Diğer üç cephesi Türkçedir. Kitabe cetvelden çıkmış gibi itin ile yazılmıştır.

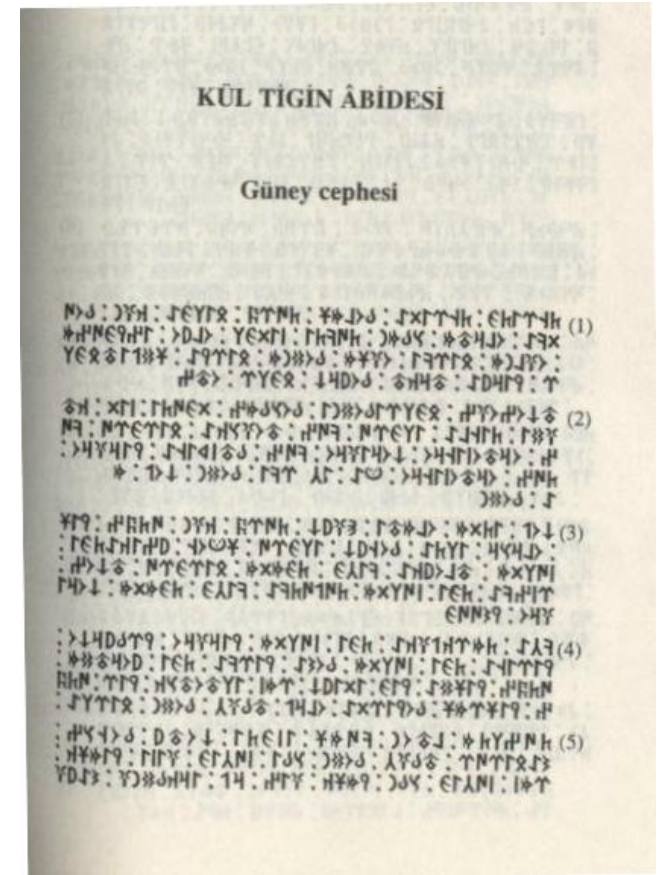
Bilge Kağan Kitabesi, 735’te oğlu İçen tarafından diktirilmiştir. Kül Tigin Kitabesi’ nin 1 km uzağındadır. Bunun da batı cephesi Çince; fakat hemen hemen silinmiştir. Bu abide Bilge Kağan ağzından yazılmıştır. Her iki kitabe de Yollug Tigin tarafından yazılmıştır. Çince kısımları ve süslemeleri Çinliler yapmıştır.

Tonyukuk Kitabesi, diğer abidelerin doğusundadır. İki taş halindedir. Bu abidenin yazısı Kül Tigin ve Bilge Kağan abidelerine nazaran daha itinasızdır. 725 veya 726’da öldüğü sanılan ünlü Türk devlet adamı Tonyukuk tarafından ölmeden önce diktirilmiştir.

Bu yazıtlardan ilk olarak XII. asırda tarihçi Cüveyni’ nin “ Tarih-i Cihanguşa ” adlı eserinde bahsedilmektedir. Fakat abideler 18. asra kadar bir meçhul olarak kalmıştır. Orhun harfli kitabeleri açıklayan ilk kişi,

1709’da İsveç- Rus savaşında (Poltava Savaşı) Ruslara esir düşen İsveçli subay Strahlenberg’ dir. Strahlenberg, Moğolistan’ da gezerken kitabelere rastlamış ve çeşitli incelemelerde bulunmuştur. İsveç’e döndükten sonra 1730’da araştırmasının neticesini yayınlamış ve ilim âleminin dikkatini çekmiştir. 1893’te Danimarkalı Türkolog V. Thomsen, Orhun yazısını çözmeye muvaffak olmuştur.

Son zamanlarda Orhun sahası arkeolojik araştırmalarda ön plana çıkmış, burada yüzlerce heykel, balbal çeşitli eserler ve şehir harabeleri bulunmuştur.

Kübra ÇALIŞKAN

TARİHİN SEYRİNDE

SAYI: 3

KASIM 2009

& ŞİİRLERİN DİLİ &
Habibe AVCI- Naciye DURU-
Samet ÖZDEN

Akıncılar

Bin atlı akınlarda çocuklar gibi sendik
Bin atlı o gün dev gibi bir orduyu yendik

Haykırdı ak tolgalı beylerbeyi "ilerle"
Bir yaz günü geçtik turadan kabilelerle

Simsek gibi atıldık bir semte yedi koldan
Simsek gibi Türk atlarının geçtiği yoldan

Bir gün yine doludizgin atlarımızla
Yerden yedi kat arsa kanatlandık o hızla

Cennette bu gün gülleri açmış goruruzde
Hala o kızıl hatıra gitmez gözümüzde

Bin atlı akınlarda çocuklar gibi sendik
Bin atlı o gün dev gibi bir orduyu yendik
Yahya Kemal

Eylül Sonu

Günler kısaldı. Kanlıca'nın ihtiyarları
Bir bir hatırlamakta gecen sonbaharları.

Yalnız bu semti sevmek için ömrümüz kısa...
Yazlar yavaşça bitmese, Günler kılmasa...

İçtik bu nadir icki'yi yıllarca kanmadık...
Bor böyle zevke tek bir omur yetmiyor, yazık!

Ölmek kaderde var, bize ürküntü vermiyor;
Lakin vatandan ayrılışın ıstırapı zor.

Hiç dönmemek olum gecesinden bu sahile,
Bitmez bir özleyiştir, ölümden biter bile.
Yahya Kemal

Sessiz Gemi

Artık demir almak günü gelmişse zamandan,
Meçhule giden bir gemi kalkar bu limandan.

Hiç yolcusu yokmuş gibi sessizce alır yol;
Sallanmaz o kalkışta ne mendil ne de bir kol.

Rıhtımda kalanlar bu seyahatten elemli,
Günlerce siyah ufka bakar gözleri nemli.

Biçare gönüller. Ne giden son gemidir bu.
Hicranlı hayatın ne de son matemidir bu.

Dünyada sevilmiş ve seven nafile bekler;
Bilmez ki, giden sevgililer dönmeyecekler.

Bir çok gidenin her biri memnun ki yerinden.
Bir çok seneler geçti; dönen yok seferinden
Yahya Kemal

Gazi Üniversitesi
Gazi Eğitim Fakültesi
Tarih Öğretmenliği Anabilim Dalı
Bülteni:

TARİHİN SEYRİNDE

Yayın Sorumlusu Öğretim Elemanı:

Tuba ŞENGÜL

Yayın Kurulu:

Fatma AKÇA, Eda ALAGÖZ,
Duygu ALTINOK, Sevil ARAZ,
Habibe AVCI, Kübra ÇALIŞKAN,
Cansu ÇİFTÇİ, Fatih DEMİRCİ,
Naciye DURU, Halil GOSTAK,
Samet ÖZDEN, Yasemin TÜRKDOĞAN,
Gökçe URGANCI, Habibe UZUN,
Ahmet YİĞİT.

TARİHİN
GÖTÜRDÜĞÜ
YERE GİT

TARİHİN
GÖTÜRDÜĞÜ
YERE GİT

